

УДК 911.3

Шищенко Петро Григорович,
доктор географічних наук, професор
Діхтярь Олександра Валеріївна

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м.Київ, Україна
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, м.Київ, Україна,
e-mail:sasha.sunny.kiss@gmail.com

РЕКРЕАЦІЙНО-ЛАНДШАФТНИЙ АНАЛІЗ ПРИМІСЬКИХ ЛАНДШАФТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ МІСТА КИЄВА

Метою дослідження є рекреаційно-ландшафтний аналіз приміських ландшафтно-рекреаційних територій міста Києва.

Методика дослідження включає використання методу порівняння, аналізу, синтезу та узагальнення.

Результати. Розглянуто поняття приміської зони, виявлення її меж для міста Києва. Розглянуто найпоширеніші види зелених насаджень, площа займаної території, основні лісові господарства та найбільш поширений вид рекреаційної діяльності. Проаналізовано основні оздоровчі, лікувальні заклади та дитячі табори, заклади відпочинку та розваг приміської зони, виявлення її основних функцій, закономірностей розташування. Встановлено, що місто та приміська зона розглядається як єдиний комплекс, як взаємодоповнюючі та цілісні компоненти.

Наукова новизна полягає у аналізі програм та стратегій озеленення приміської зони міста Києва, основних завдань на найближчі десять років, перспективи їх виконання закладами, що озеленюють місто.

Практична значимість дослідження полягає у використанні його результатів при створенні та виконанні подальших програм та стратегій розвитку приміської зони міста Києва.

Ключові слова: приміська зона, приміська територія, ландшафтно-рекреаційна територія, озеленення приміської зони, розташування приміської зони.

УДК 911.3

Шищенко Петр Григорьевич
доктор географических наук, профессор
Дихтярь Александра Валериевна

Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко, г. Киев, Украина
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко, г. Киев, Украина,
e-mail:sasha.sunny.kiss@gmail.com

РЕКРЕАЦИОННО-ЛАНДШАФТНИЙ АНАЛІЗ ПРИГОРОДНИХ ЛАНДШАФТНО- РЕКРЕАЦИОННИХ ТЕРИТОРІЙ ГОРОДА КИЄВА

Целью исследования является рекреационно-ландшафтный анализ пригородных ландшафтно-рекреационных территорий города Киева.

Методика исследования включает использование метода сравнения, анализа, синтеза и обобщения.

Результаты. Рассмотрены понятия пригородной зоны, выявление ее границ для города Киева. Рассмотрены наиболее распространенные виды зеленых насаждений, площадь занимаемой территории, основные лесные хозяйства и наиболее распространенный вид рекреационной деятельности. Проанализированы основные оздоровительные, лечебные учреждения и детские лагеря, учреждения отдыха и развлечений пригородной зоны, выявление ее основных функций, закономірностей

расположения. Установлено, что город и пригородная зона рассматривается как единый комплекс, как взаимодополняющие и цельные компоненты.

Научная новизна заключается в анализе программ и стратегий озеленения пригородной зоны города Киева, основных задач на ближайшие десять лет, перспективы их выполнения учреждениями по озеленению города.

Практическая значимость исследования заключается в использовании его результатов при создании и выполнении дальнейших программ и стратегий развития пригородной зоны города Киева.

Ключевые слова: пригородная зона, пригородная территория, ландшафтно-рекреационная территория, озеленение пригородной зоны, расположение пригородной зоны.

UDC 911.3

Shishchenko Petr Grigorovich,
Doctor of Geographical Sciences, Professor
Dikhtiar Oleksandra Valeryevna

Taras Shevchenko National University of
Kyiv, Kyiv, Ukraine
Taras Shevchenko National University of
Kyiv, Kyiv, Ukraine,
e-mail:sasha.sunny.kiss@gmail.com

RECREATIONAL-LANDSCAPE ANALYSIS OF SUBURBAN LANDSCAPE- RECREATIONAL TERRITORIES OF THE CITY OF KYIV

The purpose of the study is the recreational-landscape analysis of the suburban landscape and recreational areas of the city of Kiev.

The research methodology includes the use of the method of comparison, analysis, synthesis and synthesis.

Results. The notion of suburban zone, its limits for the city of Kiev is considered. The most common types of green plantations, the area of occupied territory, main forestry and the most common type of recreational activity are considered. The basic health-improving, medical institutions and children's camps, recreation and entertainment suburbs, the identification of its main functions, and patterns of location are analyzed. It was established that the city and suburban area are considered as a single complex as complementary and integral components.

The scientific novelty consists in analyzing programs and strategies for greening the suburban area of Kyiv, the main tasks for the next ten years, and the prospects for their implementation by the greening of the city.

The practical significance of the study is to use its results when creating and implementing further programs and strategies for greening the suburban area of the city of Kyiv.

Keywords: suburban area, suburban territory, landscape and recreational territory, development of suburban zone, location of suburban zone.

Постановка проблеми. Серед вітчизняних чи зарубіжних науковців на сьогодні не існує єдиного загальноприйнятого визначення «приміська зона», тому було поставлено за мету сформулювати та запропонувати власне найбільш оптимальне визначення цього поняття. Також важливо визначити існування основних взаємозв'язків приміських населених пунктів із містом та виявлення меж приміської зони для міста Києва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед науковців, які займались вивченням проблем взаємовідносин між містом та його

приміською зоною варто відмітити: Ж-Р. Будвіль[3], Ф. Перру [5], Дж. Фрідман [5], Х.Річардсон [1], Дж. Форестер [17] тощо. Великий вклад у вивчення відносин міста та приміської зони внесли вчені німецької школи Й. Тюнен [15], А. Вебер [5], В. Кристалер [5], А.Льош [7], В. Лаунхардт, які дали початок розвитку просторової економіки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Озеленені території для відпочинку населення у межах міста та його приміської зони відіграють важливу роль та є взаємопов'язаними компонентами рекреації для жителів великих міст. Одним з надскладних процесів у всі часи був процес регулювання системи «місто-передмістя», який в більшості перетворився на «інтервенцію» міста приміської зони.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз існуючих понять та точок зору стосовно «приміської зони», виявлення меж приміської зони та виокремлення проблем взаємоузгодженого розвитку міста та передмістя.

Виклад основного матеріалу. Ландшафтно-рекреаційна система (ЛРС) специфічна соціально-географічна природно-господарська система, що складається з взаємопов'язаних підсистем (блоків): ландшафти, населення, рекреаційне господарство та управління, і характеризується просторовою ієрархічністю будови.

Конструктивно-географічний аналіз ЛРС різного таксономічного рівня пропонується здійснювати відповідно до алгоритмічної моделі. Відповідно до завдань дослідження в межах деяких блоків передбачається виділення підблоків. Так, в аналітичних дослідженнях виокремлюються аналіз умов формування ЛРС (історико-ландшафтний аналіз), аналіз геопросторової структури ЛРС (структурно-ландшафтний аналіз) та аналіз функціонування ЛРС (ландшафтно-функціональний). Результати проміжних етапів є вихідними для наступних. Окремі напрямки дослідження змикаються на етапах синтезу проміжних результатів і можуть мати самостійне практичне значення.

У більшості випадків міській населений пункт не функціонує сам по собі. Як правило, територію міста завжди оточують менші населені пункти, які формують його приміську зону, розмір якої залежить від території самого міста. Чим більше місто тим більші населені пункти розміщені неподалеку, утворюючи так звану агломерацію, як правило це стосується столиць чи міст-мільйонників. Міста, які розміщені поблизу до центрального міста часто називають містами-супутниками. У залежності від розміру та впливу головного міста формується його так звана приміська зона із менших приміських населених пунктів. Якщо мова йде про звичайне місто районного чи обласного значення, то часто його приміською зоною є приміські населені пункти, тобто оточуючі села.

Дослідивши та проаналізувавши чимало літературних джерел ми прийшли до висновку, що серед науковців немає ні єдиного загальноприйнятого визначення приміська зона, ні критеріїв по яким визначають, які населені пункти до неї відносять. Із врахуванням суттєвих

наукових доробок щодо визначення цього поняття, та множинність поглядів на нього, доцільно навести основні дефініції терміну «приміська зона»:

1. Приміська зона – це зона впливу міста на прилеглі території і населені пункти (у межах адміністративних районів), що утворюють єдине ціле у функціонально-планувальному, соціально-економічному та територіальному устрої і характеризуються інтенсивністю транспортних зв'язків, маятникової міграції, обслуговуванням [11].

2. Приміська зона – територія навколо міського центру, функціонально пов'язана з ним щодо постачання товарами та послугами, забезпечення зайнятості. Приміську зону часто визначають також як сферу впливу міста [13].

3. Приміська зона — територія за межами міста, до складу якої входять ліси, лісопарки та інші зелені насадження, заклади та установи для масового відпочинку, землі сільськогосподарського призначення, виробничі та комунальні підприємства, що обслуговують місто, транспортні магістралі [9].

4. Приміська зона – це територіальна зона, що примикає до міської межі, яка є невід'ємною частиною міста, закладена у відповідності з економічними, просторовими, трудовими, рекреаційними зв'язками і закріплена комплексом адміністративних, містобудівних документів [10].

5. Приміська зона – це багатфункціональна соціально-економічна система, яка складається з адміністративних районів прилеглих до центрального поселення, господарська діяльність яких спрямована на обслуговування та забезпечення потреб міста [14].

6. Приміська зона – це територія, розташована за межею міста, яка є резервом для розвитку міста, місцем розташування і будівництва споруд, необхідних для нормального його функціонування, організації відпочинку населення, поліпшення якості довкілля відповідно до містобудівних та інших спеціальних вимог [10, с.223].

7. Приміська зона – це територія, яка примикає до зовнішньої межі міста і має з ним стійкі соціальні, трудові, виробничі, економічні та інфраструктурні зв'язки; являється резервом територіального розвитку міста, місцем розміщення об'єктів необхідних для його нормального функціонування, забезпечення мешканців міста та прилеглих територій земельними наділами для індивідуального та колективного житлового будівництва, ведення підсобного сільського господарства, садівництва і городництва, організації місць відпочинку з використанням місцевих рекреаційних можливостей і виконує захисні та санітарно-гігієні функції [4].

Проаналізувавши вітчизняну та зарубіжну літературу, вивчивши наведені визначення терміну «приміська зона», ми розуміємо, що приміська зона – це територія, що оточує місто, яка є його невід'ємною частиною, знаходиться з ним в тісних функціональних, культурно-побутових та інших взаємозв'язках, складається із територій сільських

(рідше міських) населених пунктів та земель сільсько- та лісогосподарського призначення, має різностороннє господарське значення та виконує оздоровчі функції для міського населення.

Безсумнівно, великі міста впливають на прилеглу територію та наближені населені пункти, формують їх розміри, суспільні зв'язки населення, оскільки відбувається поширення міського способу життя на сільських мешканців. Урбанізація сільської місцевості приводить до змін у самій її структурі: набуває розвитку та росту несільськогосподарська діяльність та зайнятість населення, зростає його маятникова міграція, набуває змін демографічна та соціально-професійна структура сільських громад, їхній устрій і ведення господарства. Тобто формуються зони впливу великих міст, в яких взаємозв'язки із сільською місцевістю мають прямий та зворотній характер [2, с.11].

Із врахуванням сутності загальної теорії систем, місто та приміська зона утворюють складну суспільну систему, в якій місто виступає центром, а приміська зона відповідно периферійною, віддаленою від центру територією. Приміська зона формується під впливом міста, яке намагається якнайповніше використати прилеглу територію для задоволення своїх різноманітних потреб. Звичайно напрям її розвитку залежить від розвитку самого міста.

В існуючій і передбаченій генпланом системі озеленення міста (зеленій зоні) присутні усі три групи озелених територій, що визначаються за функціональною ознакою, а саме:

- загального користування – парки, сквери, бульвари, ліси, лісопарки, гідропарки, лугопарки;
- обмеженого користування – насадження на територіях житлових і громадських будинків, шкіл, дитячих закладів, промислових підприємств, спортивних споруд, закладів охорони здоров'я;
- спеціального призначення – насадження вздовж вулиць, у санітарно-захисних і охоронних зонах, на території кладовищ, ботанічного саду, зоопарку.

Існуюче і проектне розміщення озелених територій загального користування розглядається на територіях:

- ✓ забудови міста;
- ✓ за межами забудови у межах міста;
- ✓ за межами міста у межах зеленої зони.

Схема землеустрою приміської зони є основою для розроблення проектів лісопарків, зон відпочинку, планування існуючих та нових міст, виробничих поселень, землеустрою фермерських і сільськогосподарських підприємств, а також усіх інженерних споруд і комунікацій, які обслуговують місто і приміську зону. Проекти розробляють, узгоджуючи їх з генеральним планом міста та схемами землеустрою території області або районів, напрямками зовнішніх транспортних зв'язків, розміщенням місць масового відпочинку, адміністративно-територіальним розподілом України тощо. У містах з

чисельністю понад 1 млн. жителів радіус приміської зони становить понад 50-60 км., від 500 тис. жителів до 1 млн. – 40 км., від 250 тис. чол. до 500 тис. чол. – 30 км., від 100 тис. чол. до 250 тис. чол. – 20 км.

Згідно даних Генерального плану міста Києва, площа озелених територій санітарно-захисних зон складає близько 106,8 га. До комплексної зеленої зони міста включено також ліси приміської зони загальною площею 282597,6 га, з яких 50% - ліси рекреаційно-оздоровчого призначення. Склад приміської зони визначений межами територій, де активно виявляється вплив Києва як на виробництво, так і на використання земель, трудових, рекреаційних, водних ресурсів та на стан природного середовища. Враховуючи це, приміська зона Києва обмежена колом радіус 60-80 кілометрів, тобто фактично в зоні годинної транспортної доступності до столиці. До цієї зони входять 10 адміністративних районів та 6 міст обласного значення – Березань, Бориспіль (міськрада), Бровари, Васильків, Ірпінь (міськрада), Фастів – та адміністративні райони: Баришівський, Бориспільський, Бородянський, Броварський, Васильківський, Вишгородський, Іванківський, Києво – Святошинський, Макарівський, Обухівський, Фастівський. Всього в межах приміської зони розташовані 12 міст, 24 селища міського типу та 575 сільських населених пунктів, а площа зони становить приблизно 1175,74 тис. га – близько 48% всієї території Київської області.

Так як площа приміської зони м. Києва складає – 1175,74 тис. га, з них на сільськогосподарські угіддя припадає 40,68%, на ліси – 26,3%, землі під житловою та громадською забудовою – 10,14%, території садових товариств – 0,69%, виробничі території – 1,15%, під водоймами – 6,94%, луки – 11,94%, комунальні території – 0,62%, рекреаційні території – 0,36%, території спецпризначення – 1,13%. Розробники Генерального плану Києва створили схему «Сучасного стану території приміської зони» і на рекреаційні території припадає дуже не значний відсоток і як не дивно чимала частина таких територій знаходиться чи в межах міста Києва, чи в близькій доступності до нього.

Значення рослинного покриву в якості рекреаційного ресурсу дуже велике, тому що з ним пов'язаний оздоровчий вплив ландшафту завдяки іонізаційним і фітонцидним властивостям рослин. Озеленення в міській місцевості та в приміській зоні, найчастіше виконує саме відпочинкову функцію. Зелені насадження мають санітарно-гігієнічне, оздоровче, естетичне та рекреаційне значення. Тому озеленення міст та інших населених пунктів є обов'язковим заходом у процесі їх забудови.

Крім представлених видів зелених насаджень загального користування (див. таблицю 1), в класифікації за Кучерявим, існують насадження спеціального призначення та обмеження користування.

Таблиця 1

Рекреаційна складова різних видів озеленення, на прикладі київських парків

Види озеленення	Парк в місті Києві (Приклад)	Рекреаційна функція
Насадження загального користування		
<p>Парки:</p> <ul style="list-style-type: none"> • напівфункціональні (парк культури і відпочинку) Спеціалізовані парки: • спортивні парки • парки атракціонів і розваг • дитячі парки • меморіальні парки • парки-виставки • етнографічні парки • зоологічний парки Сквери: • сквери на площі • монументальні • декоративні сквери • сквер перед громадською будівлею • сквер на вулиці 	<p>Парк ім. Пушкіна, Голосіївський парк імені Рильського, Маріїнський парк, Володимирська гірка.</p> <p>«Гідропарк», парк «Дружби народів».</p> <p>Парк партизанської слави, парк «Перемога», парк «Нивки».</p> <p>Парк «Пейзажна алея».</p> <p>Меморіальний парк академіка О.О.Богомольця, парк «Слави», Парк імені воїнів-інтернаціоналістів.</p> <p>Національний комплекс «Експоцентр України».</p> <p>Музей народної архітектури та побуту «Пирогово».</p> <p>Київський зоопарк</p> <p>Сквер біля Михайлівської площі</p> <p>Сквер О. Гончара</p> <p>Золотоворітський сквер</p> <p>Сквер перед театром імені І.Франка, сквер навпроти кінотеатру «Жовтень»</p>	<p>Відпочинкова, прогулянкова.</p> <p>Спортивна, оздоровча (а саме: маршрутна, прогулянкова і спортивна, купально-пляжна, водно-спортивна, водно-прогулянкова, підводне плавання, риболовля).</p> <p>Розважально-відпочинкова, прогулянкова.</p> <p>Відпочинкова, пізнавальна.</p> <p>Відпочинкова, пізнавальна (культурно-історична).</p> <p>Відпочинкова, пізнавальна.</p> <p>Відпочинкова, пізнавальна (прогулянкова, маршрутна, культурно-історична).</p> <p>Відпочинкова, пізнавальна.</p> <p>Відпочинкова, пізнавальна (прогулянкова, культурно-історична).</p> <p>Відпочинкова.</p>

У лісах приміської зони Києва, при бажанні можна задовольнити три основні мотиви рекреації – лікувальну, оздоровчу, спортивну та пізнавальну. Проаналізувавши інформацію щодо закладів відпочинку в межах приміської зони можна зробити висновок, що найвідомішими рекреаційними зонами, серед жителів міста Києва є Конча-Заспа і Пуща-Водиця. На території приміської зони Києва, є усі передумови та ресурси для розвитку майже усіх видів рекреації та відпочинку. Розвинена транспортна мережа, велика кількість дитячих оздоровчих закладів, є місця відпочинку для індивідуальної та групової рекреації, можливі варіанти відпочинку на короткочасні та більш довгострокові терміни (від 1-2-х днів до 1 місяця) – всі ці фактори можуть задовольнити різноманітні мотиви та цілі рекреації

На сьогодні затверджено чимало державних проектів з організації озеленення Києва, та ще більше існує програм, створених громадськістю. Основною метою цих стратегій залишається: збільшення площ зелених насаджень загального користування, насаджень на автострадах, облаштування зон відпочинку населення в парках та лісопарках, санітарний догляд за деревами, створення нових тематичних парків та невеликих парків відпочинку, спеціалізованих дитячих та спортивних парків, облаштування зон дитячого відпочинку та спорту в існуючих парках тощо.

Здійснивши аналіз наявних програм та стратегій на майбутнє, можна додати, що проблеми які хочуть подолати – є дуже актуальними, і їх виконання покращило б умови життя населення Києва. Але виконання цих проектів, виконується не в повному обсязі, а на рівні того чи іншого району, і протягом чималого часу. Щодо приміської зони, досі основною проблемою взаємоузгодженого розвитку міста та передмістя, є відсутність єдиних програм розвитку та адміністративного механізму управління їх реалізацією.

Зелені насадження передмістя потребують постійного догляду. Місцеві жителі приміських зон, що використовують прилеглу територію для сільськогосподарських цілей, теж не рідко негативно впливають на зелені насадження, пошкоджуючи їх або вирубуючи. Варто зазначити промислові вирубки, вирубку дерев для збільшення території та будівництва при столичних складів, підприємств, нових житлових будівель.

Висновок. В дослідженні було розглянуто поняття приміської зони. В законі України приміська зелена зона визначається як територія за межами міської зони, зайнята лісами, лісопарками та іншими озеленими територіями, яка виконує захисні і санітарно-гігієнічні функції і є місцями відпочинку населення. А межі для міста, з населенням більше ніж 1 млн. жителів, виділяють 60-80-ти кілометровим кільцем навколо столиці, тобто приблизно в годинній доступності від нього. Площа приміської зони складає 1175,74 тис. га, де на ліси припадає 26%, а на рекреаційні території – 0,4%. Було проаналізовано основні оздоровчі, лікувальні заклади та

дитячі табори, заклади відпочинку та розваг приміської зони, виявлення їх основних функцій, закономірностей розташування. Також розглянули програми та стратегії озеленення приміських зон м. Києва, основні завдання на найближчі десять років, перспективи їх виконання та заклади, що озеленюють місто. За основну мету київською владою поставлено – санітарний догляд за деревами та кущами, приведення парків до належних норм для початку літнього сезону, знесення старих дерев, озеленення територій закладів освіти, охорони здоров'я та культури, збільшення територій природоохоронного фонду та взагалі територій відпочинку, їх вдосконалення. Треба наголосити, що місто та приміська зона розглядається як єдиний комплекс, як взаємодоповнюючі та цілісні компоненти. Адже у приміській зоні відпочивають саме жителі міста, які потребують негайного відновлення життєвих сил. Тому відпочинок у місті та у приміській зоні розглядається як цілісна рекреаційна діяльність, що спрямовується на мешканців високорозвинутого урбаністичного міста.

Список використаних джерел

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія / О.О. Бейдик. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – 395 с.
2. Белоконов Ю.Н. Региональное планирование (теория и практика) / Ю.Н. Белоконов. – К.: Логос, 2003. – 259 с.
3. Жихор О.Б. Теоретичні основи формування інноваційної політики розвитку регіонів / Жихор О.Б. // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету. – 2008. – вип. 18.7. ст. 284 – 288.
4. Земельный Кодекс Российской Федерации от 25 октября 2001 года № 136 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lawmix.ru/comm/4982/22018>
5. История экономических учений / Под ред. Архиреева С.И., Решетняк Н.Б. – Х.: НТУ ХПИ, 2003. – 216с.
6. Концепція розвитку и общая организация территории городских и сельских поселений. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://fireman.ru/bd/snip/2-07-01-89/2-07-01-89-1.html>].
7. Леш А. Географическое размещение хозяйства. – М.: Изд-во иностр л-ры, 1959. – 455 с.
8. Микулин Ю. Урбанізація як всесвітній процес. Географія найбільших мегаполісів світу [Електронний ресурс] / Ю. Микулин. – Режим доступу: http://revolution.allbest.ru/geography/00117424_0.html.
9. Оподаткування земель за межами населених пунктів // Вісник податкової служби України. – 2007. – № 42 (469). – С. 31-37.
10. Попов В.К. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. закладів / В. К. Попов, А. П. Гетьман, та ін. – Харків: Право, 2001. – 478 с.
11. Проект закону України «Про порядок погодження і затвердження генеральних планів населених пунктів». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.logincee.org/remote_libraryitem/21227?lang=uk.
12. Семенов В.Т. Формирование устойчивого развития мегаполисов. Урбанистические аспекты: монография / В.Т. Семенов, Н Э. Штомпель. – Х.: Харьк. нац. акад. город. хоз-ва, 2009. – 340 с.
13. Смолій В.А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В.А. Смолій, В.К. Федорченко, В.І. Цибух. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2006. – 372 с.

14. Стратегія демографічного розвитку на 2006-2015 роки // Демографія та соціальна економіка. – Київ. – 2006. – №1. – С. 3-22.
15. Тюнен фон И. Изолированное государство. - М. : Эконом. жизнь, 1926. - 329с.
16. Фомін І.О. Основи теорії містобудування / І.О.Фомін. – К.: Наукова думка, 1997. – 191 с.
17. Форрестер Дж. Динамика развития города/ Дж.Форрестер [Пер. с англ.]. – М.:Прогресс, 1974. - 288 с.

References

1. Beidyk O.O. Rekreatsiino-turystski resursy Ukrainy: Metodolohiia ta metodyka analizu, terminolohiia, raionuvannia: monohrafiia / O.O. Beidyk. – K.: VPTs «Kyivskiy universytet», 2001. – 395 s.
2. Belokony, Y.N. (2003), Rehionalnoe Planirovanie (teoriya i practica) [Regional planning (theory and practice)], Logos, Kyiv, Ukraine
3. Zhyhor, O.B (2008), “Theoretical Basic of formatting innovative policy development regions”, Scientific Bulletin of National Forestry University, Vol. 18.7. pp. 284 - 288.
4. State Duma (2001), “Land Code of the Russian Federation”, available at: <http://www.lawmix.ru/comm/4982/22018> (Accesed 10 October 2015)
5. Arhyereeva, S.I. and Reshetnyak, N.B (2003), Istoria ekonomicheskikh uchenij,[History of Economical sciens], National Technical University Harkiv Politechnikal Institute, Harkiv, Ukraine.
6. Goskomarhitektury (1989), “The concept of development and General Organization urban territories and suburban settlements”, available at: <http://fireman.ru/bd/snip/2-07-01-89/2-07-01-89-1.html>] (Accesed 10 October 2015)
7. Lash, A. (1959), Geograficheskoye razmeschenie hozyajstva[Geographical location of economy], Publishing House of Foreign literature,Moscow, Russia
8. Mikulin, Y. (2009), “Urbanization as worldwide process. Location of largest cities in the world”, available at: http://revolution.allbest.ru/geography/00117424_0.html (Accesed 10 October 2015)
9. Tax Service of Ukraine (2007), “Taxation land of outside settlements”, Bulletin of the Tax Service of Ukraine, vol. 42 (469), pp. 31-37.
10. Popov, V.K. and Getyman, A.P.(2001),“Environmental Law of Ukraine: Textbook for students of law high institutions”, Law, Kharkiv, Ukraine
11. Draft Law of Ukraine (2001), "On the procedure for approval and adoption of general plans of settlements.”, available at: http://www.logincee.org/remote_libraryitem/21227?lang=uk (Accesed 11 October 2015)
12. Semenov, V.T. and Shtompel, E. N. (2009), Formirovaniye ustojchevogo razvitiya megapolisov. Urbanisticheskie aspekty [Formation of sustainable development megacities. Urban aspects: monography], Harykov national Academy urban. Activities, Kharkiv, Ukraine.
13. Smoliy, V.A. Fedorchenko, V.K. and Cibuh, V.I. (2006), Enciklopedichnij slovník-dovidnik z turizmu [Collegiate Dictionary of Tourism], Publishing House Word, Kiev, Ukraine
14. Institute for Demography and Social Studies (2006), “Strategy of Demographic Development 2006-2015”, Demography and social economy Kyiv, vol.1, pp. 3-22.
15. Tyunen, von I. (1926), Izolirovanoje gosudarstvo [Isolated state], Economical life, Moscow, Russia.
16. Fomin, I.O. (1997), Osnovi teoriiy mistobuduvannya[Basic theory of urban planning], Naukova Dumka, Kiev, Ukraine
17. Forrester, J. (1974), Dinamika razvitiya goroda [Dynamics of development of the city], Progress, Moscow, Russia.